6.

ВАДИМ МАСОН. "ЛУННИЯТ ЗИКУРАТ В КАРАКУМ",
сп. "Вокруг света", Москва, 1974 г.:

"Да, откритието беше, както е прието да се казва, сензационно. Пясъчният хълм Алтън тепе, близо до селището Меана в южната част на Каракумската пустиня, криеше останките на голям град от бронзовата епоха, края на III и началото на II хилядолетие пр. Хр. - едва ли не най-стария град на територията на нашата страна (има се предвид СССР). Част от хълма заемаха останките от масивно монументално съоръжение със стъпаловидна

кула. Първоначално тя е имала дължина по фасадата около 20 метра и четири стъпала с различна височина водели към върха й. По-късно това сравнително просто съоръжение било преустроено, височината на кулата увеличена на 12 метра, а целият комплекс в дължина достигнал 55 метра. Съвсем ясно беше, че пред нас е монументален култов комплекс, който има преки аналогии в архитектурата на древния Шумер: стъпаловидната кула на Алтън тепе като че ли е била издигната по "проектите" на забележителните зикурати в Месопотамия, чийто вид е запечатан в легендарната библейска Вавилонска кула.

Но какъв е бил характерът на култовете, извикал на живот това грандиозно съоръжение, в чест на кои богове са димели жертвениците?

Отговор на този въпрос дадоха разкопките от 1972 г. Зад парадната фасада на кулата бе открито голямо здание с амфилада от стаи, разположени по дълъг коридор. Многобройните находки дадоха възможност да определим предназначението на всяко от намерените помещения. Амфиладата се открива от малък вестибюл - някакво предверие на пищен и сложен ритуален церемониал. Следващите правоъгълни помещения са самото светилище. Подът му бе постлан с рогозка, над вратите висяха рогата на планински овен. В центъра се намираше свещеното огнище, край което бяха изписани малки съдове за ритуални възлияния. До северната стена имаше малък олтар от дърво и глинени тухли, а на него лежаха костите на възрастен обезглавен човек. Съдейки по изтлелите отпечатъци, тези останки в древността са били покрити с материя, обшита със синци от лазурит и слонова кост - самата тъкан не е издържала изпитанието на времето, но покривалите я украшения са се запазили превъзходно. Редом до олтара, свит на пода, имаше друг скелет. И също без череп... Какво е това - случайност или закономерност, обусловена от ритуала? Антропологът Татяна Кияткина, след като грижливо изследва останките, се убеди, че черепите са отделяни след погребението.

Разкопките на това светилище ни дариха с изключително разнообразни находки - намерихме масивни предмети от полиран камък, в това число диск с ръчка (подобни дискове са намирани и по-рано, археолозите ги наричат "гири", многобройни украшения - сребърни пафти, мъниста от злато, лазурит, сардоникс, тюркоаз, ахат и планински кристал, печати, направени от лазурит и алабастър, костени пръчки, покрити със сложна резба. Особено интересни са златните глави на бик и вълк и мозаечната пластинка с изображение на кръст и полумесец. Предметите носят следите на продължителна употреба - златната глава на вълка бе много изтрита от продължително държане в ръка, а дръжката на каменната "гира" е буквално полирана до блясък. Всичко навеждаше на мисълта, че в светилището жреците са демонстрирали свещените предмети и са извършвали култови церемонии. Но самите погребения не бяха тук.

След като изследвахме светилището, продължихме и по-нататък и през

вратата влязохме в следващото помещение. То беше съвсем празно - само в центъра се намираше огнище. Вероятно предпазният огън е бил главната функция на това помещение. Но какво и от кого е пазел?

Това стана ясно, когато пристъпихме към разкопките на следващото, четвърто помещение. То можеше да бъде наречено "зала на черепите". Черепите лежаха на пода сред купчина кости, а главите на отделни (най-почетните?) покойници жреците са поставяли в специални ниши, изсечени в стените. Нямаше съмнение, че след извършване на пищните обреди в светилището покойниците са пренасяни в стаята, служеща за временна гробница и отделена от светилището чрез своего рода "вечен огън". От гробницата тясната врата водеше в последната, задънена стая, където в ъгъла се издигаше голяма пирамида от акуратно наредени кости и черепи.

Сложният и богат погребален комплекс свидетелства неоспоримо, че е открита своего рода колективна гробница на общината от жреци в зикурата Алтън тепе.

Още сега прави впечатление културната символика на находките. Тук няма нито една женска статуетка, толкова обичайни за всички други гробове и гробници, открити в Алтън тепе. Затова пък ярко изпъква астралната символика и преди всичко култът на Луната. Луната е изобразена върху платниска мозайка, изрязаният от тюркоаз полумесец е поставен на челото на златната глава на бика. Веднага се сещаме за известния зикурат на шумерския град Ур. Той се среща във всички учебници по история и архитектура, посветен е на едно от главните божества на Шумер, бога на Луната Нане или Сину. По време на разкопките в Ур археолозите намериха надпис, в който се казва: "За Нам, могъщия небесен бик, най-славния от синовете на Енлил, на своя владетел Урнаму могъщият мъж, царят на Ур, издигна този храм Етененгуру". Това, че централно място в Шумерския пантеон заема богът на Луната, се потвърждава и от други многобройни свидетелства. Богът на слънцето Уту, и "предшественицата" на Афродита - Инана или Ищар, се считат деца на бога на Луната. Всички планети и звезди според представителите на шумерските жреци или са се движели около Луната "подобно на диви бикове", или били разсипани около нея "като зърна". Всичко това говори, че величественият зикурат, открит в Алтън тепе, е най-вероятно част от сложен културен комплекс, посветен на божеството на Луната. Изглежда, не напразно образът на това божество във вид на златен бик със сияещ на челото изумруден полумесец е изпращал тукашните жреци в последния им път.

И, разбира се, всичко това не могло да бъде просто заимствано отнякъде. В предшестващите Алтън тепе епохи от времето на неолита и енеолита в Южна Туркмения са съществували културни фигурки на бикове, направени от глина или издялани от мрамор. И, без съмнение, тези древни образи са легнали в основата на усложнената система от космогонни

представи, съпътствала формирането на градската цивилизация. Така, разкопките от комплекса Алтън тепе, уникален не само в Средна Азия, но и за целия Близък изток, позволяват да се уточнят самите принципи на появата на най-древните цивилизации. А аналогиите с шумерската култура, които бяха проследени при разкопките в Каракум, водят изследователите до нови загадки в историята на взаимоотношенията между древните народи, в преломната за съдбините на цялото човечество епоха - когато на Земята започват да се появяват първите градове.

7.

ВАДИМ МАСОН

"Тази високоразвита култура от типа на паметниците на ранните земеделци в Северен Афганистан не намира местни предшественици. В долините на Бактрия тя се появява в готов вид... с месопотамски черти, а сивоглинестата керамика е по-скоро характерна за производствените центрове на Югоизточното Прикаспие. Представителите на тази култура от месопотамски тип към края на III и началото на II хилядолетие, както показват резултатите от разкопките при Алтън тепе и Намазга тепе, се преместват на Изток, към делтата на река Мургаб, където усвояват други оазиси, в които построяват нови укрепени центрове, защитени от здрави крепостни стени, фланкирани от полукръгли крепостни бойни кули... В резултат на този род дейности през късната бронзова епоха по териториите на съвременен Афганистан са положени основите на градски цивилизации от древноизточен тип..."